

ВІСНОВОК
ПРО НАУКОВУ НОВИЗНУ, ТЕОРЕТИЧНЕ ТА ПРАКТИЧНЕ
ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ
Клепікової Ольги Валеріївни
«Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення
майбутніх психологів»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

Дисертація Клепікової Ольги Валеріївни на тему: «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія, виконана на кафедрі психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка. Тема дисертації затверджена вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №7 від 28 березня 2018 р.) і узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 25 вересня 2018 р.). Дослідження здійснене відповідно до наукової теми Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка «Особистість в умовах суспільних трансформацій сучасної України» (державний реєстраційний номер 0116U002960, 2015-2021 pp.).

Для підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів» Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 28.10.2021 р.) визначено, що попередня експертиза дисертації проводитиметься на базі кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка призначено двох рецензентів:

1. Каліщук Світлану Миколаївну, доцента кафедри психології особистості та соціальних практик Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктора психологічних наук, доцента;

2. Литвиненко Олену Олександрівну, доцента, докторанта кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидата психологічних наук.

Актуальність теми дослідження.

Здатність особистості ефективно реалізовувати себе в динамічних і суперечливих соціально-економічних умовах постає важливою умовою успішного професійного становлення майбутнього фахівця. Включеність людини в суспільну діяльність постає не просто умовою соціалізації, а особистісною необхідністю позитивного переживання власної залученості, корисності, результативності, благополучності. Професія як сфера реалізації дозволяє людині проявити індивідуальні внутрішні мотиви з максимальною суспільною корисністю, забезпечити власну ефективність, наповнити буття сенсом, і, відповідно, наблизитись до стану свого особистісного благополуччя. Ще більшої актуальності означена проблема набуває в процесі опанування молодою людиною професії психолога. В період фахового навчання перед майбутнім психологом поряд із отриманням професійних компетенцій лежить непросте завдання набуття ресурсної здатності розуміння власного психологічного благополуччя як запоруки успішного професійного становлення.

Отже, *актуальність роботи*, що рецензується, не викликає сумніву і визначається потребою в оновленні наукових поглядів на проблему психологічного благополуччя та вимогою глибокого розуміння синергії особистісного та професійного рівнів життєдіяльності людини; а також практичною значущістю оптимізації професійного становлення сучасного психолога, провідним знаряддям фахової діяльності якого є особистісна здатність ефективно вирішувати власні психологічні проблеми та підтримувати життєвий баланс.

Мета дисертаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні впливу особистісного благополуччя на професійне становлення майбутніх психологів, а також в розробці програми оптимізації

особистісного благополуччя та експериментальній перевірці її впливу на динаміку професійного становлення майбутніх психологів.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- здійснити теоретичний аналіз проблеми особистісного благополуччя як чинника професійного становлення майбутніх психологів;
- дослідити динаміку особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах їхнього професійного становлення;
- з'ясувати характер впливу особистісного благополуччя на професійне становлення студентів-психологів;
- розробити психологічну програму оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах професійного становлення та експериментально перевірити її вплив на якісні ознаки їхнього професійного становлення.

Об'єктом дослідження рецензованої дисертації є професійне становлення майбутніх психологів.

Предметом дослідження рецензованої дисертації є особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів.

Обрана авторкою методика дослідницької діяльності, її концептуальні положення не викликають заперечень. Системний аналіз досліджуваного матеріалу й реалізацію поставлених завдань вдало здійснено на основі таких **методів**: *теоретичних* (аналізу науково-дослідницьких джерел, синтезу результатів дослідження, узагальнення та систематизація наукових даних), застосованих для уточнення змісту понять «особистісне благополуччя» і «професійне становлення»; *емпіричних* (експерименту – констатувальний, спрямованого на вивчення змісту та динаміки особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів, та формувального, реалізованого з метою оптимізації особистісного благополуччя студентів-психологів); *психодіагностичних* методик (шкали психологічного благополуччя, розробленої К. Ріфф, адаптованої Т. Д. Шевеленкою і Т. П. Фесенко; шкали загальної толерантності до невизначеності Д. Маклейна;

опитувальника О. Джона, К. Сото в межах моделі «Великої п'ятірки» для діагностики рис характеру; методики діагностики рівня та типу професійного становлення студента за авторством Столлярчук О. А.; анкетування, спрямованого на виявлення індивідуально-психологічних орієнтирів професійного самовизначення студентів-психологів (авторська розробка); *моделювання* – для створення моделі оптимізації особистісного благополуччя студентів-психологів; *кількісної обробки даних* (визначення середніх значень і відсоткових співвідношень, дисперсійного, кореляційного аналізу, що використовувались з метою вивчення динаміки професійного становлення майбутніх психологів і їхнього особистісного благополуччя, а також параметричного методу порівняння даних, спрямованого на перевірку ефективності формувального впливу); *інтерпретаційних* (якісного аналізу, встановлення структурних зв'язків – для деталізації критеріїв особистісного благополуччя майбутніх психологів та їх зв'язку з процесом професійного становлення; узагальнення даних, яке забезпечувало виявлення найбільш суттєвих особливостей впливу особистісного благополуччя на професійне становлення майбутніх психологів).

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Результати дисертаційного дослідження є самостійним внеском автора у вирішення проблеми впливу особистісного благополуччя на професійне становлення майбутніх психологів. У спільній з Столлярчук О.А. і Кохановою О.П. публікації особистий внесок здобувача полягає у висвітленні ролі особистісно-професійного потенціалу майбутніх психологів для розвитку структурних компонентів їхнього особистісного благополуччя. Ідеї співавторів опублікованої праці у дисертації не використовуються.

Наукова новизна роботи не підлягає сумніву, оскільки здобувачкою доведено, обґрутовано й емпірично досліджено взаємозв'язок особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів в сучасних умовах трансформаційної невизначеності вітчизняного суспільства,

поглиблено розуміння змісту категорій особистісного благополуччя та професійного становлення, а також характеру їх взаємозв'язків із парціальними психічними властивостями людини.

Наукові положення, розроблені особисто дисеранткою та їх новизна. Ступінь обґрунтованості наукових понять, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації не викликають заперечень.

У пропонованій роботі до наукового обігу введено значну частину нового матеріалу: вперше доведено існування та досліджено особливості взаємозв'язку особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів; встановлено значущість і динаміку толерантності до невизначеності студентів-психологів в умовах професійного становлення; визначено найбільш значущі для стану досягнення особистісного благополуччя в умовах професійного становлення елементи особистісного потенціалу майбутніх психологів; розроблено практичну модель оптимізації особистісного благополуччя студентів-психологів в умовах фахового навчання, яка поєднує пізнавальний, тренувальний і розвивальний вектори впливу на особистісне благополуччя студентів-психологів та реалізується новітніми методиками психологічної самооптимізації.

Схвалюємо прагнення дисерантки докладно вивчити психологічні умови та засоби оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів під час їхнього цілеспрямованого фахового навчання, а також наукову критичність у визначенні основних категорій дослідження, що стало запорукою поглиблена розуміння особливостей їх взаємозв'язку.

Вірогідність отриманих результатів забезпечена методологічним і теоретичним обґрунтуванням вихідних позицій дослідження, використанням валідних діагностичних методик, адекватною метою та завданнями дослідження, тривалістю експерименту, поєднанням кількісної обробки й якісного аналізу емпіричних даних, репрезентативністю вибірки, використанням методів математичної статистики

Вважаємо, що фактологічна база дисертації є репрезентативною і достатньою. Авторка наукової праці сумлінно опрацювала матеріал, зібраний за допомогою укладеного психодіагностичного комплексу протягом дворічного дослідження 423 студентів першого-четвертого років навчання спеціальності 053 Психологія на базі Київського університету імені Бориса Грінченка та Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Відзначаємо, що рецензована робота має належну структуру, яка зумовлена метою і завданнями дослідження. Дисертація складається із анотації, вступної частини, трьох розділів основної частини, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 249 найменувань, з яких 74 – іноземною мовою.

У вступі здобувачка чітко та вичерпно сформулювала необхідні складові дисертації відповідно до встановлених вимог Міністерства освіти і науки України.

У *першому розділі* «Теоретичний аналіз проблеми особистісного благополуччя як чинника професійного становлення» здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз наукових підходів до тлумачення психологічного благополуччя особистості, а також професійного становлення особистості. Детально висвітлено генезу та специфіку психологічної сутності феномену благополуччя особистості; а також його зв'язок із процесом професійного становлення.

Другий розділ «Емпіричне дослідження особистісного благополуччя в професійному становленні майбутніх психологів» присвячено детальному кількісному та якісному аналізу результатів констатувального етапу дослідження, що стало підґрунтям для визначення характеру впливу особистісного благополуччя майбутніх психологів на їхнє фахове становлення. Проаналізовано встановлену значущість та динаміку таких особистісних характеристик студентів-психологів, як толерантність до невизначеності та екстраверсії, доброзичливості, сумлінності, негативної

емоційності, відкритості досвіду. Також доведено впливовість цих рис на особистісне благополуччя та професійне становлення майбутніх психологів. Це дало підставу для встановлення того факту, що професійне становлення студентів-психологів активізує їхній особистісний потенціал, в основі якого лежать самоприйняття та осмисленість власного життя. Результати роботи над другим розділом дисертації дозволили значно розширити розуміння особистісного благополуччя як впливового психологічного ресурсу для професійного становлення майбутніх психологів під час їхнього фахового навчання.

У третьому розділі «Психологічна програма оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах професійного становлення» розроблено модель оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів та детально описано програму її реалізації. Обґрунтована доцільність застосування методичного матеріалу, зміст програми, а також емпірична перевірка її ефективності не залишають сумнівів щодо її актуальності та важливості для оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів в умовах їх професійного становлення.

Висновки дослідження, на нашу думку, логічні й переконливі, їх узгоджено з поставленими завданнями.

Принципових зауважень щодо структури, основних положень та концепції дисертації О. Клепікової в нас немає. Проте, відзначаючи переваги роботи, не можемо залишити поза увагою наявні проблемні моменти та висловити окремі зауваження, міркування та побажання, зокрема:

1. На тлі розлогого аналізу історіогенезу поняття психологічного благополуччя та його тлумачення іноземними вченими у дисертації дещо обмежено представлено виклад сучасних вітчизняних досліджень з цієї проблематики. На нашу думку, дисертаційну роботу значно доповнив би огляд актуальних і найновіших досліджень українських науковців з проблеми оптимізації благополуччя особистості.

2. На підставі проведеного емпіричного дослідження дисертанткою графічно презентовано, описано й проаналізовано результати вивчення особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів. Однак, на нашу думку, другий розділ дисертації, в якому висвітлено аналіз результатів емпіричного дослідження, дещо перевантажений таблицями, частину яких можна було б перенести у додатки.

3. При розкритті добувачкою психологічних особливостей професійного становлення майбутніх психологів недостатньо уваги, на наш погляд приділено висвітленню проблеми мотивації вибору професії як важомого чинника їхнього фахового становлення. Тим паче, що у емпіричному дослідженні викладено результати дослідження актуальної мотивації вибору студентами психологічного фаху.

4. На підґрунті результатів емпіричного дослідження дисертанткою було доведено значущість толерантності до невизначеності для особистісного благополуччя та професійного становлення майбутніх психологів. Однак, на формувальному етапі дослідження ця риса не включена у критерії ефективності реалізації програми оптимізації особистісного благополуччя студентів. Вважаємо, що використання показників толерантності до невизначеності на етапі вторинного діагностичного зりзу постало б доречним і переконливим маркером успішності апробації розробленої авторкою програми формувального впливу.

Теоретичне й практичне значення отриманих результатів. Теоретичні напрацювання дають можливість розкрити специфіку впливу особистісного благополуччя на професійне становлення майбутніх психологів; а обґрунтування змісту понять «особистісне благополуччя» та «професійне становлення» дозволяє реалізовувати особистісний підхід у фаховій підготовці майбутніх психологів. Поглиблення теоретичних напрацювань з проблеми аналізу особистісних чинників професійного становлення сприяють кращому уявленню механізмів їх реалізації в процесі професійного становлення майбутніх психологів і розробці практичної моделі оптимізації особистісного

благополуччя майбутніх психологів в умовах їхнього професійного становлення. Укладена і апробована в межах моделі програма оптимізації особистісного благополуччя майбутніх психологів рекомендується для впровадження в системі вищої психологічної освіти. Теоретичні і практичні напрацювання дисертації можуть використовуватися у викладанні навчальних дисциплін «Психологія особистості», «Психологія освіти», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Соціальна психологія» студентам психологічних спеціальностей, а також викладачам – слухачам курсів підвищення кваліфікації.

Повнота викладення матеріалів у публікації положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 9 публікаціях, з них – 1 одноосібна публікація у періодичному науковому виданні іншої держави, яка входять до Організації економічного співробітництва та розвитку Європейського Союзу, 3 одноосібні статті у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», 5 публікацій у яких додатково відображені результати роботи.

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

Klepikova O. (2021). Personal well-being of future psychologists in the conditions of professional formation. *Knowledge, Education, Law, Management*, 2 (38). С. 115–120. ISSN 2353-8406. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.2.1.18>

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії “Б”

Клепікова О.В. (2021). Індивіуально-психологічні орієнтири професійного самовизначення майбутніх психологів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, 2. С. 129–133. ISSN 2710-1118. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2021.2.23>

Клепікова О.В. (2021). Характерологічні особливості толерантності до невизначеності в системі особистісного благополуччя студентів-психологів.

Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки», 3. С. 13–19. ISSN 2312-3206 (PRINT) ISSN 2663-2764 (ONLINE). DOI 10.32999/ksu2312-3206/2021-3-2.

Клепікова О.В. (2020). Античні витоки сучасних наукових досліджень благополуччя людини. *HABITUS*, 14. С. 122–127. ISSN (Print): 2663-5208 ISSN (Online): 2663-5216. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.14.19>

**Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження
(статті в інших виданнях, матеріали конференції, тощо)**

Столярчук О.А., Коханова О.П., Клепікова О.В. (2019) Особистісно-професійний потенціал як засіб досягнення психологічного благополуччя майбутніх психологів. Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 21-22 червня 2019 р.). – Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. – Ч.1 – С. 32-35.

Клепікова О. (2020) Особистісне благополуччя як предмет теоретичного аналізу Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 15–16 травня 2020 року). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. – С. 18-21.

Клепікова О. (2021) Особистісний потенціал як чинник досягнення психологічного благополуччя. Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 25-26 червня 2021 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2021. С. 7-9.

Клепікова О. (2021) Особистісне самовизначення як чинник професійного становлення. Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 9–10 липня 2021 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2021. С. 113-115.

Клепікова О. (2021) *Самоприйняття як професійно-особистісний ресурс педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса 15–16 жовтня 2021 р.). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. С. 22-25.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць і результатів автоматизованої перевірки на відсутність plagiatu встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст роботи не містить plagiatu, а дисертація відповідає вимогам академічної добroчесності.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації висвітлювались і отримали схвалення на засіданнях кафедри психології особистості та соціальних практик Київського університету імені Бориса Грінченка. Також матеріали дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (м. Львів, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього» (м. Одеса, 2020 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень» (м. Київ, 2021 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка та психологія сьогодні: постулати минулого і сучасні теорії» (м. Одеса, 2021 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (м. Львів, 2021 р.).

Оцінка мови та стилю дисертації. Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Робота написана науковим стилем мовлення. Структура роботи відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам п. 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою

Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

Ознайомившись із дисертацією О. В. Клепікової «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів» і науковими публікаціями, у яких висвітлені основні наукові результати дослідження, а також взявши до уваги результати фахового семінару, вважаємо, що: дисертація, виконана Клепіковою Ольгою Валеріївною на тему «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань, пов'язаних із процесами професійного становлення майбутніх психологів.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати. Її зміст відповідає визначеній меті, поставлені наукові завдання розв'язано повністю, мети дослідження досягнуто. Основні положення дисертації містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Наукові положення повністю обґрунтовані й отримали необхідну апробацію на наукових конференціях. У публікаціях здобувача відображені всі положення дисертації.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань і спеціальності, із якої вона подається до захисту. За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація О. В. Клепікової відповідає спеціальності 053 Психологія, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки. Здобувачем повністю виконано освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової й педагогічної діяльності.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційне дослідження «Особистісне благополуччя як чинник професійного становлення майбутніх психологів» є завершеною науковою працею, у якій її авторкою, О. В. Клепіковою, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку вітчизняної психологічної науки. Дисертаційна робота О. В. Клепікової відповідає вимогам п. 10, 11 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 167 (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій вченій раді для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

доцент кафедри психології особистості
та соціальних практик Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка,
доктор психологічних наук, доцент

С. М. Каліщук

Рецензент:

доцент кафедри практичної психології
Інституту людини
Київського університету
імені Бориса Грінченка
кандидат психологічних наук

О. О. Литвиненко

